

تبیین بر مؤلفه‌های تأثیر گذار قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بر جنبش سیاسی شیعیان

عراق

عرفان صفری^۱ - سید شمس الدین صادقی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۳/۲۰ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۷/۲۴

چکیده:

پیروزی انقلاب اسلامی در واپسین دهه‌های قرن بیستم میلادی آثار مهمی بر جنبش‌های سیاسی ملل مسلمان منطقه خاورمیانه بر جای نهاد. این اثرات بیشتر از جانب مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران نظیر مردم سالاری دینی، اسلام سیاسی، ولایت پذیری و عدالت گرایی و ارزش‌های منبعث شده از آن برآمده است. در این میان شیعیان عراق که به لحاظ هویتی و اعتقادی با مردم مسلمان ایران سنخیت بیشتری داشتند، بیشترین قرابت را با ابعاد قدرت نرم انقلاب اسلامی برقرار کرده‌اند. سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی که بیشتر معطوف به نحوه برقراری ارتباط و تأثیرگذاری یک کشور بر شهروندان کشور - های دیگر می‌باشد، ساز و کار لازم را به کشور می‌دهد تا قدرت نرم خود را تقویت و هدایت کند و در نهایت برای کشور ایجاد قدرت کند. لذا دیپلماسی عمومی، به عنوان بنیاد تحقق عملی قدرت نرم ایران در عراق محسوب می‌شود.

واژگان کلیدی: انقلاب اسلامی، قدرت نرم، جنبش سیاسی، شیعه، عراق

---

^۱ - دانش آموخته کارشناسی ارشد، رشته علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران
e_safari96@yahoo.com

^۲ - دانشیار و عضو هیأت علمی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)

sh.sadeghi1971@gmail.com

مقدمه:

یکی از تحولات نظام جهانی، ایجاد تغییر در ماهیت و اشکال قدرت و ارتقاء تأثیر گذاری قدرت نرم بر قدرت سخت بوده است. قدرت نرم، محصول و برآیند تصویرسازی مثبت و کسب اعتبار نزد افکار عمومی جهان است، که با بکارگیری ابزارهایی چون فرهنگ، پیشینه درخشان، آرمان یا ارزش‌های انسانی به صورت غیرمستقیم بر منافع یا رفتار دیگر کشورها اثر می‌گذارد. (شعبانی سارویی، ۱۳۹۲: ۸۰) وقوع انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی^(۶) یکی از رخداد‌های نیمه دوم سده بیستم بود. که باعث ایجاد تغییر و تحولات فراوانی در کشورهای منطقه و نیز در ساختار قدرت جهانی شد. (حافظ نیا، احمدی، ۱۳۸۸: ۷۳) از این رو طرح مسأله صدور انقلاب از روزهای اولیه پیروزی آن توسط حضرت امام خمینی^(۷)، نشانگر این حقیقت بود که انقلاب اسلامی در ذات خود بیانگر، تحولی ایدئولوژیکی در رابطه با مسلمانان و مستضعفان جهان است. (عمیدزنجانی، ۱۳۷۶: ۳۵۱) انقلاب اسلامی از سویی منجر به توجه جهانیان به مذهب تشیع و از سوی دیگر ایجاد خودباوری و رشد سیاسی شیعیان در کشور- های مختلف اسلامی از جمله عراق گردید. (کریمی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۵۹) در فضای دوران پس از انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با در نظر گرفتن اهداف ارزشی خود در خصوص سایر جوامع اسلامی از منابع قدرت نرم بهره‌گیری کند و با توجه به نقش و جایگاه استراتژیک عراق در جهان اسلام و وجود اشتراکات عدیده‌اش (مخصوصاً با شیعیان)، بیش از سایر جوامع اسلامی می‌تواند مورد توجه ایرانیان قرار گیرد. (جمشیدی، محمدی گهرویی، ۱۳۹۱: ۶۱) بر این اساس به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال هستیم که آیا مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بر جنبش سیاسی شیعیان عراق تأثیرگذار بوده است؟ فرضیه این پژوهش در پاسخ به سؤال مذکور این است که وجود مبانی نظری مشترک مذهب شیعه، نقش تعیین‌کننده مقوله مرجعیت، وجود عتبات عالیات، مراودات بین حوزه‌های علمیه دو کشور و نیز وجود مرزهای مشترک از جمله عواملی‌اند که باعث تأثیرگذاری قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بر جنبش سیاسی شیعیان عراق شده است. تبیین نوع و چگونگی این تأثیرگذاری از جمله مباحثی است که پژوهش حاضر قصد تبیین آن را دارد. متناسب با موضوع پژوهش، روش تحقیق توصیفی- تحلیلی است و ابزار گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و از طریق بررسی کتب و اسناد می‌باشد.

چارچوب نظری

جورف نای نظریه پرداز آمریکایی مفهوم قدرت نرم را اولین بار در مارس ۱۹۹۰ م مطرح کرد. قدرت نرم که می‌توان اسم جنگ نرم روی آن گذاشت در واقع روشی برای جنگ و غلبه برطرف مقابل بدون استفاده از زور نظامی اولیه و به صورت جزئی و اقناع است، که با اقدام نرم افزارانه و روانی تلاش می‌کند حوزه افکار و باورهای جامعه را به منظور تحقق اهداف خود اشغال کند و سپس، تغییر اساسی و ساختاری در جامعه هدف بر جای گذارد. (جعفری نژاد و دیگران، ۱۳۹۱: ۳۵) از نظر جوزف نای منابع قدرت نرم، در بردارنده سه مؤلفه فرهنگ، ارزش-های سیاسی و مطلوب‌های سیاست خارجی است. امروزه فرهنگ، به منزل مهمترین منبع قدرت نرم نام برده می‌شود. فرهنگ یک کشور بیانگر شخصیت و هویت یک کشور است. به باور جوزف نای ارزش‌های مثبت سیاسی یک کشور در بعد داخلی و خارجی می‌تواند قدرت نرم یک کشور را افزایش دهد. در بعد داخلی، پاسخگو بودن به مردم، رعایت اخلاق و اجرای عدالت و در عرصه خارجی هر حکومتی که میزان تعاملات و مناسباتش در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای با نهادهای دیگر سنجیده تر و همگرا باشد و به معاهدات بین‌المللی پایبند باشد قدرت نرم آن افزایش می‌یابد زیرا موجب جلب اعتماد دیگران و نشان دادن برآیند مثبت از چهره یک کشور می‌شود و این امر امروزه در بعد سیاست خارجی، منجر به جذب دیگران و افزایش قدرت و نفوذ یک کشور می‌شود. (جعفری حق پناه، میراحمدی، ۱۳۹۱: ۱۰۷)

در مقابل، قدرت سخت رویکردی نورئالیستی (Wilson, 2008: 114) و مفهومی آشنا در میان نظریه پردازان واقع گرا در روابط بین‌الملل است. قدرت سخت به معنای دستیابی به ظرفیت‌ها و منابعی است که با آنها می‌توان در نتیجه و یا برون داد یک فرایند نفوذ کرد. بنابراین کشور زمانی قوی است که دارای مؤلفه‌های مشخصی باشد، نظیر: ۱. جمعیت بیشتر، ۲. اراضی وسیع تر، ۳. منابع طبیعی کلان تر، ۴. استحکام اقتصادی، ۵. نیروهای نظامی، ۶. ثبات اجتماعی (شهرام نیا و دیگران، ۱۳۹۱: ۷۴) راهبردهایی که قدرت سخت برای تقویت منافع ملی و واداشتن دیگران به تغییر موضع خویش بر آن تأکید دارد شامل: مداخله نظامی، دیپلماسی زور و تحریم‌های اقتصادی می‌باشد. (Nye, 2004: 5 - Wilson, 2008: 114) در صورتیکه قدرت نرم بعنوان ظرفیت ملی (Trunkos, 2013: 1)، عبارت از توانایی کسب مطلوب مقصود و هدف از طریق جاذبه، نه از طریق اجبار یا تطمیع است (عیوضی، پارسا، ۱۳۹۲: ۱۰۳-۱۰۲) در نهایت قدرت نرم و سخت با یکدیگر در ارتباط اند زیرا هر دوی آنها دارای قابلیت دستیابی به هدف، با تأثیرگذاری

بر رفتار دیگران می‌باشند. (Nye, 2005:4) قدرت نرم در مقایسه با قدرت سخت از یک سری ویژگی‌ها برخوردار است، از جمله: ۱. مبتنی بودن بر ارزشها و هنجارها، ۲. مبتنی بودن بر ذهنیت-ها، ۳. توجه به افکار عمومی، ۴. بازدهی در بلند مدت، ۵. غیر محسوس بودن منابع، ۶. پیچیده بودن ارزیابی و مقابله، ۷. متغیر بودن منابع، ۸. تنوع بازیگران. (کرباسی، ۱۳۹۱: ۸-۶) براین اساس بهره‌گیری از قدرت نرم می‌تواند چارچوبی مناسب برای تبیین مسأله مورد بررسی ما در این پژوهش تلقی شود.

۱. انقلاب اسلامی ایران و قدرت نرم

قدرت نرم انقلاب اسلامی تفاوت اساسی با قدرت نرم در فرهنگ لیبرال دموکراسی غرب دارد، زیرا انقلاب اسلامی که برخی آن را یک انقلاب «توحیدی-اسلامی» و «شاخه‌ای از انقلاب انبیاء» می‌دانند، عبارت است از «حرکتی بنیادین و تحولی اساسی در اوضاع و احوال سیاسی جامعه، بر اساس آموزه‌های اسلامی به منظور جایگزین نمودن مبتنی بر اصول و احکام اسلامی». لذا منابع اصلی و شناخته شده قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران به طور عمده از «اسلام و معنویت» سرچشمه می‌گیرند. (شجاعی و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۸- حسین، مبینی، ۱۳۹۲: ۲۳) از این منظر تحقق انقلاب اسلامی را می‌توان تجلی قدرت نرم به معنای توانایی جذب دیگران بدون تهدید یا پرداخت هزینه محسوس دانست؛ از این رو استفاده از قدرت نرم به منظور نشان دادن مشروعیت سیاست‌های انقلاب اسلامی را می‌توان چهره‌ای جدید از قدرت قلمداد کرد که دربرگیرنده مؤلفه‌های فرهنگی، ایدئولوژیکی، سیاسی و عقیدتی است. (دهشیری، ۱۳۸۵: ۶۶)

۲. منابع قدرت نرم ایران درعراق

جنبش شیعیان و گروه‌های معارض عراقی پس از وقوع انقلاب اسلامی ایران، به دلایلی مختلف مهمترین کانون پذیرش و ترویج آمال و اهداف انقلاب اسلامی در جهان اسلام بود، که علل آن ناشی از وجود مبانی همبستگی ایدئولوژیک و تاریخ- فرهنگی است، که نشان از ظرفیت‌ها و منابع بالقوه نرم افزاری ایران درخصوص کشور عراق و شیعیان این کشور می‌باشد، در مواردی نظیر: ۱. مذهب تشیع دوازده امامی، ۲. وجود عتبات عالیات، ۳. بافت فرهنگی اجتماعی مشابه، ۴. تعداد زیاد ایرانیان مقیم عراق و نیز عراقیان مقیم ایران، ۵. وجود حوزه‌های علمیه، ۶. همسایگی و وجود مرزهای طولانی، ۷. مرجعیت یا زعامت واحد شیعه (برنابلداجی،

۱۳۸۴: ۲۷۷)، همچنین تبلیغ آرمان‌ها ارزش‌ها و اهداف متعالی انقلاب اسلامی، بهره‌مندی از شبکه‌های خبری گسترده بین‌المللی، اتخاذ سیاست‌های صحیح خارجی مشروع و مورد توجه مردمان عراق؛ حمایت از روند دموکراسی، صلح و تمامیت ارضی عراق، ارائه مشوق‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری و مشارکت در بازسازی و عمران، بی‌طرفی مثبت در بحران‌های بین‌المللی این کشور و سایر موارد مشابه. (جمشیدی، محمدی گهروی، ۱۳۹۱: ۶۷)

نظر به آنچه گفته شد موارد مزبور از جمله شاخص‌های مهمی است که «همبستگی ایدئولوژیکی و همگرایی تاریخی- فرهنگی» بین نظام نوپای جمهوری اسلامی ایران و معارضین عراق، بخصوص شیعیان را طی چند سال اخیر موجب شده است. به عبارتی عوامل ذکر شده جزء آن دسته از مواردی هستند که باعث شده بین دو ملت مسلمان ایران و عراق یک نوع همگرایی ویژه در طول تاریخ اسلام و تشیع وجود داشته باشد و همیشه یک نوع حس برادری و همکاری این دو ملت را به هم نزدیک کند که با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، گروه‌های معارض عراق نظام نوپای جمهوری اسلامی ایران را به مثابه قبله آمل و ام القرای^۱ جهان اسلام تلقی نمودند و سطح همگرایی و همکاری خود را طی فرآیندی متقابل و متکامل قوام بخشیدند که این مسائل نشان از بعد نرم افزاری انقلاب اسلامی ایران می‌باشد. به دلیل گستردگی و تنوع ظرفیت‌های قدرت نرم اشاره شده، بسیار دشوار است که به تک تک آنها پرداخته شود. به همین دلیل بر مبنای چارچوب نظری خویش منابع را به پنج دسته حوزه ایدئولوژیک، حوزه تاریخی- فرهنگی و حوزه اقتصادی، رسانه‌ای و سیاسی تقسیم می‌کنیم و به اختصار به مهمترین گزینه‌ها خواهیم پرداخت.

۲-۱- حوزه ایدئولوژیک

اصطلاح «ایدئولوژی» در زبان فارسی گاهی مترادف با «مکتب» آورده می‌شود ولی اغلب در مورد خاص ایدئولوژی مورد استفاده قرار می‌گیرد. ایدئولوژی در معنای عام آن تحلیلی از قوانین رفتاری بنیانی است که کل روابط انسانی را بر می‌گیرد. (محمدی، ۱۳۹۱: ۴۹) جمهوری اسلامی ایران از جمله کشورهایی است که ایدئولوژی در آن نقش بزرگی دارد. از آنجا که انقلاب اسلامی ایران دارای ویژگی اسلامی، جهان‌شمولی، فرهنگی و مردمی است، جمهوری اسلامی ایران نیز دارای هویتی اسلامی است و بر اساس همین هویت اسلامی، رسالتی فرا

^۱ نظریه ام القراء توسط محمد جواد لاریجانی در اواخر دهه ۶۰ مطرح گردید.

مرزی برای خود، علی‌الخصوص نسبت به مسلمانان جهان قائل شده است و جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های خود را در این راستا تنظیم کرده است. (یزدانی، نژاد زنده، ۱۳۹۲: ۲۰)

مهمترین زمینه‌ای که تأثیرگذاری انقلاب ایران را برای شیعیان عراق تسهیل و پذیرفتنی می‌کند، اشتراکات ایدئولوژی میان آنها می‌باشد. یکی از اساسی‌ترین مفاهیم مشترک مذهبی، مفهوم «جهاد و شهادت» است که از واقعه تاریخی شهادت امام حسین (ع) الهام گرفته شده است. (مؤسسه ابرار معاصر، ۱۳۸۳/۵/۳۱) اقلیت شیعه در جهان اسلام که با اکثریت تسنن بر سر مسأله مرجعیت دین و خلافت اسلامی اختلاف نظر داشتند، روزگاران تاریخی را پشت سر گذاشته است. تقوا و طهارت پیشوایان اهل بیت (ع)، قیام آنان را در مقابل استبداد و خصوصاً شهادت امام حسین (ع) در توسعه این آیین در نقاطی همچون ایران و عراق نقش بسزایی داشته است. (زین العابدین، ۱۳۸۶: ۳۵) از طرفی دیگر امامت به صورت بالقوه پدید آورنده عناصر انقلابی در اندیشه شیعه، و به صورت بالفعل، مبداء عظمت شیعیان برای مبارزه سیاسی است. تداوم امامت موجب تداوم اندیشه انقلابی و آمادگی نسبی تشیع برای انقلاب در طول تاریخ شده است. (نکویی، ۱۳۸۸: ۳) همچنین غیبت و انتظار یکی از اساسی‌ترین امور حیات اجتماعی شیعه در سیاست و حکومت است. جوهره اعتقاد به نامشروع بودن حکومت غیر معصوم، همواره روح انقلابی را در اذهان شیعیان متبلور می‌سازد. (زمانی محبوب، مهریان، ۱۳۹۱: ۹۳ - ۹۲) بنابراین انقلاب اسلامی که در کشور اسلامی - شیعی به وقوع پیوست، دارای پتانسیل گوی‌سازی ایدئولوژیکی می‌باشد. لذا از آنجا که اکثریت جمعیت کشور عراق را شیعیان می‌دهند و با توجه به ویژگی‌های مشترک ایدئولوژیکی بین جمهوری اسلامی ایران و شیعیان عراق، انقلاب اسلامی منجر به تحولات هویت‌یابی و تغییر در رفتار سیاسی - اجتماعی شیعیان این کشور شده است.

۲-۲- حوزه تاریخی - فرهنگی

در مؤلفه تمدن ایرانی، عموماً تأکید بر فرهنگ و تمدن ایرانی است. از آنجا که ایران یکی از کشورهای دارای تمدن چند هزارساله است، از پشتوانه مناسب هویتی نیز برخوردار می‌باشد. در بعد داخلی، گرچه ایران دارای اقوام و زیر مجموعه‌های متفاوتی است، ولی هویت مشترک فرهنگی، زبانی و تمدنی موجب اتحاد در این کشور شده است. در بعد خارجی، مسلماً تقویت عناصر تمدن ایرانی همچون اسطوره‌ها، آیین‌های کهن، زبان و فرهنگ، به ویژه در مناطقی که حوزه تمدنی ایران قرار دارند (نظیر عراق)، می‌تواند موجب همبستگی بیشتر میان مردمان

این مناطق شود. (داد اندیش، احدی، ۱۳۹۰: ۱۵۴) در دوره ساسانیان، عراق را «دل ایرانشهر» می‌نامیدند. بغداد نامی به معنی خداد است (بغ به معنی خدا). عراق وارث تمدن تمدن باستانی بین‌النهرین است که مادر تمدنها نام گرفته و ایران از مراکز دیرینه تمدن جهانی است که از دیرباز با تمدن بین‌النهرین تبادل و تعامل داشته است. در طول تاریخ تأثیر متقابل زبان‌های عربی و فارسی بر یکدیگر، آثار ادبی بزرگی خلق کرده و موجب غنای ادبیات عرب و زبان فارسی است. مطالب گفته شده نمونه‌ای از اشتراکات تاریخی-فرهنگی دو کشور می‌باشد. (جوادی ارجمند و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۸۲)

۲-۳- شهرهای شیعه نشین

تمرکز اصلی جمعیت شیعیان عراق در مناطق مرکزی در شهرهای کوفه، بصره، عماره، ذیقار، سماوه، قادسیه، کربلا، واسط، نجف، دیاله، بابل، کاظمین و سامرا می‌باشد. (کاظمی دینان، ۱۳۸۸: ۹۵) که در این میان نجف اشرف از اهمیت بسزایی برخوردار است. اهمیت سیاسی نجف اشرف بستگی به این دارد که این شهر مرکز تشیع مهمی برای تحصیلات مذهبی بشمار می‌رود و از این لحاظ با مقام و موقعیت الأزهر در قاهره و دانشگاه زیتونیه در مصر مقایسه می‌شود. البته الأزهر و زیتونیه، دو مرکز برای تحصیلات مذهب تسنن بود در صورتی که نجف اشرف مرکز تحصیلات مذهب تشیع می‌باشد. (نفیسی، ۱۳۶۴: ۳۴) نجف اشرف سه ویژگی برای ایرانیان شیعه مذهب دارد؛ نخست آنکه مرقد امام علی^(ع) در آنجا قرار دارد؛ دوم آنکه مرکز علمی شیعه و مرکز استقرار مجتهدان است؛ سوم آنکه به جهت قبرستان وادی السلام که برای دفن در آنجا ارزش قائل هستند. (جعفریان، ۱۳۸۵: ۱۸۴-۱۸۳)

۲-۴- عتبات مقدسه

هیچ کشور و منطقه دیگری از جهان اسلام به جز مدینه منوره که از لحاظ معنوی و تعدد قبور به عراق شبیه است همانند عراق دارای شش مرقد ائمه اهل بیت^(ع) نیست. به عبارتی امام علی^(ع) کوفه را مرکز خلافتش قرار داد و نزدیک همانجا در نجف مدفون است. پسرش امام حسین^(ع) و حضرت عباس^(ع) در کربلا شهید شدند و در همانجا مدفون هستند. حومه شمالی بغداد «کاظمین» نام دارد که حرم‌های گسترده امامان هفتم و نهم را در خود جای داده است. در همین سمت شمال و در فاصله ای دورتر، شهر سامرا قرار دارد که با وجود سنی بودن اهالی آن جایگاه حرم نهمین و یازدهمین امام است. با این همه سامرا به دلیل آنکه زادگاه امام دوازدهم است، از همه مهمتر است. (فولر، فرانکه، ۱۳۸۳: ۱۶۰) در پی سقوط صدام و متلاشی

شدن حزب بعث حجم زیادی از مبادلات فرهنگی و سیاسی بین دو کشور صورت پذیرفته است. روزانه تعداد زیادی از مردم ایران به زیارت اماکن مقدسه ذکرشده می‌روند و نیز تعداد زیادی از مردم عراق به زیارت مشهد و قم می‌روند. (جوادی ارجمند و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۸۱)

۲-۵- حوزه علمیه

از ویژگی‌هایی که عراق در طول تاریخ خود به آن متصف شده، وجود حوزه علمیه است. حوزه علمیه عراق در آغاز حوزه کوفه، مدرسه علمیه آن بود که امام علی^(ع) هسته اولیه آن را بنیان نهاد و پس از آن اهل بیت^(ع) به آن توجه کردند. وجود حوزه علمیه، نشانگر یک شاخص بسیار مهم از شاخص‌های تشیع در عراق است و به آن ویژگی‌های فرهنگی و علمی خاصی را می‌بخشد. اما به دلایلی می‌توان گفت که حضور ایرانیان در حوزه نجف اشرف قابل توجه است. از جمله این دلایل باید گفت که اولاً طی یک دوره طولانی شاید از زمان شیخ مرتضی انصاری به این طرف عمده مراجع نجف ایرانی بودند؛ ثانیاً ایرانی‌ها صرفاً برای تحصیل می‌آمدند؛ ثالثاً عرب‌ها کمتر خلق و خوی تحصیل داشتند. (جعفریان، ۱۳۸۵: ۱۸۴) در چند دهه اخیر به دلیل فشارهای حکومت بعث و قطع ارتباط با ایران، از اهمیت نجف اشرف به نفع قم کاسته شده است، اما به نظر می‌رسد این شهر به دلیل ظرفیت فراوان علمی با فروپاشی رژیم بعث و بهبود روابط ایران و عراق، دوباره اعتبار خود را برای تبدیل شدن به مرکزیت علمی شیعه بدست آورد و به قطب اصلی ایدئولوژیک فقه شیعه تبدیل شود. (اکبری، ۱۳۸۸: ۱۰۲) در هر حال وجود هر دو حوزه و وجود عالمان و طلاب هر دو کشور در آنها از مهمترین منابع قدرت نرم برای حکومت شیعی ایران محسوب می‌شوند؛ البته آنچه برای قدرت نرم ایران در این خصوص زنگ خطر است اینکه این اشتراک مذهبی نباید تبدیل به رقابت میان دو حوزه شود؛ زیرا حوزه علمیه عراق خود، امتدادی از وضعیت فرهنگی و سیاسی ایران است. (جمشیدی، محمدی گهرویی، ۱۳۹۱: ۷۱)

۲-۶- مرجعیت

یکی از امتیازات مکتب تشیع، مسأله مرجعیت است (عالمی، ۱۳۶۹: ۳۴)، چرا که نهادی است که این دسته از شیعیان (شیعه دوازده امامی) در مسائل فقهی، روابط اجتماعی و خدانشناسی به آنها رجوع می‌کنند. از سوی دیگر مراجع به منزله نماینده امام معصوم دارای اهمیت سیاسی نیز می‌باشند. آنها به دلیل تخصص و عدالتشان به هنگام غیبت امام معصوم شایسته ترین افراد برای هدایت امت هستند. (محقق، ۱۳۸۹: ۵۶) البته باید توجه داشت که از زمان

مطرح شدن ایران بعنوان تنها دولت مقتدر شیعه در پنج قرن اخیر به طور طبیعی مرجعیت در عراق، پیوند استواری با این کشور داشته و تا حدودی رنگ ایرانی داشته است. با این حال به دلیل قدرت تشیع در عراق و شماری از بلاد عربی، شمار زیادی از عالمان برجسته شیعه و نیز در حد مرجعیت از حوزه‌های عربی بوده‌اند. (جعفریان، ۱۳۸۸: ۹۸) امروزه جامعه سیاسی عراق و در شرایط حساس کنونی، طیف‌های وسیعی از نیروهای مختلف در سطح داخلی و خارجی و در حد و اندازه‌های مختلف ایفای نقش می‌نمایند، اما از جمله نیروهای داخلی تأثیرگذار- یا به عبارتی مهمترین نیروی تأثیرگذار بر روند تحولات عراق- مرجعیت و مراجع بعنوان لشگری فعال در عرصه ساختار سیاسی عراق جدید هستند. (قاسمی، ۱۳۸۸: ۱۱۲)

۲-۷- حوزه اقتصادی

جوزف نای در سخنرانی سال ۲۰۱۰م خویش در «شورای بریتانیا»^۱ (CGB) منابع اقتصادی را دارای قابلیت تولید قدرت سخت و نرم به صورت همزمان می‌داند، یعنی همانطور که «یک اقتصاد موفق و رو به رشد، وسیله‌ای برای تحریم‌ها در اختیار قرار می‌دهد، می‌تواند الگو باشد و دیگران را جذب کند». (درخشه، غفاری، ۱۳۹۰: ۲۲) در واقع اقتصاد عامل راهبردی است که در ایجاد قدرت نقش بسزایی دارد. (افتخاری، جانی پور، ۱۳۹۲: ۲۷) پس از اشغال عراق در سال ۲۰۰۳م نفوذ اقتصادی ایران نیز در عراق گسترش یافت. ایران بزرگترین شریک اقتصادی عراق شد و تجارت دو جانبه دو کشور در اوایل سال ۲۰۰۹م به ۴ میلیارد دلار رسید. رئیس جمهور احمدی نژاد در اولین سفر خود به عراق یک میلیارد دلار وام به شرکت‌های ایرانی که مایل به سرمایه گذاری در عراق بودند، اختصاص داد. در فوریه سال ۲۰۰۹م ایران برای ساختن مسکن، هتل، مدرسه، مراکز تجاری بصره، ۱/۵ میلیارد دلار قرارداد بست. ایران همچنین چندین پروژه را برای ساختن نیروگاه در عراق و اتصال شهرهای عراق به شبکه برق ایران انجام داد. ایران در بخش بانکداری عراق نیز سرمایه گذاری کرده است. بانک‌های ملی، توسعه، صادرات، تجارت، اقتصاد نوین، کشاورزی هر کدام شعبه‌هایی در شهرهای بغداد، کربلا و سلیمانیه دارند. (اردیزی، ۱۳۸۹: ۷۱-۷۰)

۲-۸- حوزه رسانه‌ای

قدرت نرم رسانه‌ای یکی از ابزارهایی است که ایران در اختیار دارد و با استفاده مناسب از

¹.Council Of Great Britian

آن، می‌تواند دسترسی به اهداف تعیین شده را آسان سازد. در این راستا جهت دهی مناسب، برنامه ریزی دقیق و هماهنگی رسانه‌های داخلی، استفاده از ظرفیت اتحادیه‌های رسانه‌ای بین‌المللی و همکاری با رسانه‌های گروهی کشورهای منطقه براساس منافع مشترک مورد توجه است. (ناظمی اردکانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۰۷) سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، بدلیل در اختیار داشتن امکان ارتباط مستقیم با مخاطب خارجی، از طریق کانال‌های ماهواره‌ای و دفاتر نمایندگی خارج از کشور و... از توان بالقوه‌ای برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی خارجی برخوردار است. (شیخ الاسلامی، فاطمی صدر، ۱۳۹۲: ۵۹-۶۰)

راه اندازی شبکه تلویزیونی «العالم» در بهمن ۱۳۸۱ ه.ش همزمان با تجاوز نیروهای آمریکایی و انگلیسی به کشور عراق مصادف شد. العالم شبکه تلویزیونی شبانه روز اخبار، به زبان عربی است که مطابق اعلام رسمی پایگاه اطلاع رسانی آن اهداف مختلفی را پی می‌گیرد؛ اطلاع رسانی سریع و شفاف از رویدادها و تحولات سیاسی جهان و منطقه، بررسی ریشه‌های تاریخی مسائل مسلمین و راه‌های برون رفت از آن، گسترش روح همدلی درباره هویت فرهنگی واحد، آرمان‌ها و مصالح مشترک مردم منطقه و اتخاذ سیاست رسانه‌ای فعال در برابر جریان‌های یک سویه امپریالیسم خبری غربی. (کوشکی و دیگران، ۱۳۹۳: ۹۰) همچنین شبکه «الکوثر» که در سال ۱۳۸۳ ه.ش تأسیس گردید، بیشتر بر شیعیان منطقه تأکید دارد (اسلامی، ۱۳۹۳: ۵۲۲)، و بخش قابل توجهی از مخاطبان خویش را در سرزمین بین‌النهرین (مناطق شیعه نشین عراق) جذب کرده است. در این میان راه اندازی شبکه «الفرات» وابسته به مجلس اعلای انقلاب اسلامی، «الزهر» وابسته به جناح صدر و روزنامه‌های هوادار حزب الدعوه که همگی به نوعی با جمهوری اسلامی ایران احساس قرابت می‌کنند، توانسته تا حد زیادی به حس مشترک شیعی بودن میان تهران-بغداد کمک کند. (عطایی و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۰۰-۱۹۹)

۲-۹- حوزه سیاسی

ایدئولوژی اسلامی که منبع اصلی قدرت نرم انقلاب ایران است ذاتاً خصلتی فرهنگی دارد و زبان مشترک مسلمانان جهان است که فراهم کننده همان ویژگی فراملی انقلاب ایران است و می‌تواند از این طریق با مسلمانان جهان ارتباط برقرار کند و ارزش‌های معنوی و دینی و سیاسی خود را به آنها منتقل کند، زیرا مسلمانان جهان از کانال‌های زبان مشترک دین، متاع فرهنگی انقلاب خواهند شد تا یک فرد مسیحی و یا یک فرد مستضعف تحت ستم که اعتقادی به ادیان الهی ندارد. با بهره گیری درست از این مزیت است که می‌توان مروج ارزش-

هایی چون عدالت محوری، آزادی طلبی، استقلال گرایی، مردم سالاری دینی، خدامحوری، ولایت پذیری، فرهنگ مقاومت و شهادت، آزادی طلبی، اسلام سیاسی و... به عنوان مؤلف‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی شد. (حسینی، مبینی، ۱۳۹۲: ۶۱) لذا نظام سیاسی ایران کوشیده است با بکارگیری و رعایت حداکثری ارزش‌های سیاسی، جایگاه و اقتدار خود را در داخل و سطح بین‌الملل ارتقاء دهد. اما ما در اینجا تنها به اسلام سیاسی، ولایت پذیری، مردم سالاری دینی و اجرای عدالت می‌پردازیم.

۲-۹-۱- اسلام سیاسی

پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹م نشان داد که ادیان به ویژه دین اسلام با گذشت زمان و توسعه مدرنیزاسیون نه تنها به پایان راه نرسیده‌اند بلکه مجدداً بعنوان مهمترین راه نجات بشریت از ظلم و بیدادگری احیا شده و دنیای مادی گرای معنویت گریز را متوقف ساخته و دریچه‌ای از معنویات و اعتقادات مذهبی را در راستای رستگاری رهایی بشر از قید قدرت‌های استعمارگر گشوده است. (اکبری کریم آبادی، ۱۳۹۰: ۳۴) در واقع در اسلام سیاسی دین مرجعیت امور سیاسی و الزامات آن را بر عهده دارد. (جمشیدی راد، محمود پناهی، ۱۳۹۱: ۱۲۸) در این رابطه همانگونه که رهبر معظم انقلاب اعتقاد دارند «اسلام سیاسی» بزرگترین خطر و رقیب برای نظام «لیبرال دموکراسی» تلقی می‌شود. از این رو نظام جمهوری اسلامی ایران نیز بعنوان نماد برجسته تفکر اسلام سیاسی، مهمترین خطر برای غرب به سرکردگی آمریکا محسوب می‌شود. بر این اساس انقلاب اسلامی ایران بعنوان نخستین تجربه موفق و پیروزمندانه نهضت دینی که توانست، اهداف و آرمان‌های خیزش‌های اسلامی و جنبش‌های دینی را جامعه عمل بپوشاند، باز تولید قدرت نرم محسوب می‌شود. (طایری، ۱۳۸۹: ۲۳)

اکنون به بررسی ارتباط بین اسلام سیاسی نشأت گرفته از انقلاب اسلامی و جنبش سیاسی شیعیان عراق می‌پردازیم. حزب بعث در دوران حاکمیت خود، نه تنها اسلام را به عنوان یک دین تحرک بخش و توانا در عرصه سیاست نمی‌دانست، بلکه به هر نحو ممکن سعی داشت اهمیت و اعتبار آن را نادیده گرفته و این دین را تا حد یک نقش فرعی از قومیت عربی تنزل دهد. این طرز تفکر از آن به بعد اساس رفتار بعثی‌ها با مسلمانان عراق شد. (اسپوزیتو، ۱۳۸۲: ۴۷) اما اسلام سیاسی نشأت گرفته از انقلاب اسلامی پیامی بود که به دنبال آن ما شاهد زنده شدن و از حاشیه به متن آمدن اسلام بعنوان یک ایدئولوژی مبارزه در بین گروه‌های معارض شیعی عراق می‌باشیم، که در زمان حکومت بعث شیعیان مورد تبعیض سیاسی و مذهبی شدیدی

قرار داشتند. اما پیروزی انقلاب اسلامی ایران با زمینه ایدئولوژیک مانوس برای شیعیان عراق، دریچه امیدی برای آنان گشود. در واقع پیروزی انقلاب به طور اتوماتیک باعث برانگیختگی جنبش شیعی عراق گردید؛ و در دوران پس از سقوط صدام مخالفت‌های شیعیان عراق با روند دولت‌سازی مورد نظر آمریکا و تأکید بر خروج نیروهای اشغالگر، همچنین تدوین قانون اساسی مبتنی بر مبانی نظری اسلام با حمایت‌های آیت‌الله سیستانی و نیز برپایی حکومت اسلامی که با به حکومت رسیدن شیعیان عراق همراه بود را می‌توان از آثار انقلاب اسلامی و اسلام سیاسی همراه آن دانست.

۲-۹-۲- ولایت‌مداری

در جمهوری اسلامی ایران رهبری تحت عنوان ولایت فقیه و امامت بعنوان یک نهاد مذهبی- سیاسی از تمام عناصر لازم برای ارائه یک رهبری قدرتمند و کارآمد برخوردار می‌باشد که به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران محسوب می‌شود. (محمدی، ۱۳۸۷: ۳۳-۳۲) در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصول ۱۱۰ و ۵۷ به نقش مترقی اصل ولایت فقیه در نظام جمهوری اسلامی اشاره دارد که جزئی از ساختار سیاسی نظام است. (جمالزاده و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۲) فوکویاما در یک سخنرانی بیان می‌دارد: «در بین تمامی مذاهب اسلامی، شیعه تنها مذهبی است که نگاهش به ولایت فقیه است. ولایت فقیه شیعه را تهدید ناپذیر کرده است. تهدید ناپذیری، شکست ناپذیری و فنا ناپذیری در این تحلیل، مبتنی بر اصول و مبانی انقلاب اسلامی ایران است.» (جعفری حق پناه، میر احمدی، ۱۳۹۱: ۱۱۶)

از آنجا که اصول اساسی نظریه ولایت فقیه با اصول و ارزش‌های بنیادین جامعه عراق که اکثریت آن شیعه هستند همخوانی دارد، لذا از قابلیت اعتبار لازم برخوردار بوده و هژمونیک می‌شود. در بعد سیستم سیاسی و نظام مبتنی بر ولایت فقیه باید گفت که در میان گروه‌های اسلامی عراق پیرامون دین نظریه (ولایت فقیه) دیدگاه مشترکی وجود ندارد. (عسگری، ۱۳۸۲: ۱۴) آیت‌الله سیدمحمد باقر حکیم، رهبری مجلس اعلاء، دست کم تا زمانیکه در تهران بودند، ولایت فقیه را پذیرفته و از آن حمایت می‌نمود. (ویلی، ۱۳۷۳: ۱۹۸-۱۹۴) ایشان در سال ۱۹۸۲م «مجلس اعلاای انقلاب اسلامی عراق» را در تهران تشکیل داد. از اهداف مهم این مجلس که در مانیفست آن آمده است می‌توان به تأسیس حکومت اسلامی عادل که حقوق و کرامت تمام عراقی‌ها را به رهبری ولایت فقیه تأمین کند اشاره کرد. (سعدی، ۱۳۹۰: ۱۱۵)

از طرفی دیگر آیت الله صدر در اولین واکنش به پیروزی انقلاب اسلامی ایران الگوی امام خمینی^(۶)، را پذیرفت که بر اصل ولایت فقیه بود. (وبگاه ای سی آی، ۱۳۹۱/۷/۱۱) بسیاری از صاحب نظران، نظریه حکومت مرجع شهید صدر را به لحاظ نظری و عملی، مترادف نظریه «ولایت فقیه» امام خمینی^(۷) می‌دانند. از نظر آنان شهید صدر به روشنی، نظریه جامع انقلاب اجتماعی و سیاسی ویژه استقرار یک جامعه اسلامی را ترویج کرده بود که در حکومت امام خمینی^(۸) صورت تحقق به خود گرفت. (خرمشاد، نادری، ۱۳۹۰، ۱۸۵-۱۸۴) ولی بعداً بدلیل آنکه حزب الدعوه که تشکیلات سیاسی وابسته به آیت الله صدر بود به این نتیجه رسید که نظریه ولایت فقیه با ویژگی و بافت جامعه عراق سازگاری ندارد، آنرا به نظریه تازه‌ای که آمیزه‌ای از اصل شورا و اصل ولایت فقیه بود تغییر داد. (خرمشاد، نادری، ۱۳۹۰: ۱۹۷).

۲-۹-۳- مردم سالاری دینی

مردم سالاری دینی بر اساس شاخص‌ها و معیارهای دینی و عقلانیت سیاسی تبلور قدرت نرم است. که برخوردار از مشروعیت دینی و سیاسی و دارای انسجام و همبستگی دولت و مردم است. استقبال و اشتیاق مردم به تعیین سرنوشت سیاسی کشور از طریق انتخابات، همان حاکمیت مردم در چارچوب دین اسلام است. اسلام مشروعیت بخش دینی نظام است و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر آن تأکید کرده است. نقش آفرینی انقلاب اسلامی در صحنه بین‌الملل، توجه جهان اسلام را به اعتبار دینی و سیاسی خود جلب نموده، جایگاه قدرت نرم خود را در فرآیند استقرار بنیان‌های انقلاب اسلامی ایران در ساختار مردم سالاری دینی به خوبی آشکار می‌سازد. (متقی زاده، ۱۳۹۰: ۳۹-۳۸) به عبارتی ایرانیان شیوه‌های عدالت، شورا، بیعت، مصلحت، اجتهاد و... در قالب مردم سالاری دینی و سبک جمهوری اسلامی پیاده کرده‌اند. (اسلامی، ۱۳۹۲: ۵۱۰) اگرچه برخی نویسندگان غربی گرایش به مردم سالاری دینی در گفتمان جمهوری اسلامی را انصراف از اسلام سیاسی و روی آوردن به حقوق بشر و دموکراسی تلقی کرده‌اند، رهبران جمهوری اسلامی تأکید دارند که نگاه مردم سالارانه به اسلام برآمده از متن آموزه‌های دینی است. (درخشه، غفاری، ۱۳۹۰: ۲۱)

لذا بر اساس مطالب مطرحه می‌توان گفت مردم سالاری دینی از جمله ارزش‌های سیاسی و دینی جمهوری اسلامی است که ایده نو در جهان سیاست بشمار می‌رود و در رویارویی با ارزش‌های لیبرال دموکراسی غربی می‌تواند مزیت نسبی و رقابتی ایران تعریف شود. (کوشکی و دیگران، ۱۳۹۳: ۸۸) با توجه به زمینه‌ها و بسترهای همبستگی و مذهبی که بین ایران و

عراق وجود دارد، بعد از اشغال این کشور در سال ۲۰۰۳م توسط آمریکا، ایران از تداوم و حضور گروه‌های شیعی در ساختار قدرت عراق حمایت کرده است. آمریکا با اشغال عراق رویکرد لیبرالی ایجاد یک الگوی دموکراتیک را در برنامه‌های خود مطرح کرد، اما مردم سالاری دینی جمهوری اسلامی ایران که بعنوان یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی مطرح می‌باشد، بعنوان رقیبی جدی در مقابل تفکر لیبرال دموکراسی آمریکا این ظرفیت را دارد که سبب جذب و اقناع عموم مردم و نخبگان عراقی شود، لذا ترویج و اجرای صحیح الگوی مردم سالاری دینی در ایران، که عمده ترین مساله این روند برگزاری انتخابات در زمینه‌های مختلف می‌باشد، می‌تواند موجب تشویق و جذب این الگوی منحصر به فرد قدرت نرم انقلاب اسلامی، نه تنها در عراق بلکه در سایر کشورها شود.

۲-۹-۴- اجرای عدالت

عدالت از بنیادی‌ترین ارزش‌های موجود در اندیشه سیاسی و حکومت مداری ایرانیان است، به گونه‌ای که بارها در منابع باستانی مانند اوستا، کتیبه‌ها و سنگ نبشته‌ها به لزوم اجرای آن اشاره شده است. (مجتهد زاده، ۱۳۸۵: ۴) پس از آنچه در دوران نخستین اسلامی و چه در دوران معاصر، عدالت طلبی ریشه در فرهنگ و تمدن ایران دارد که اسلام شیعی آنرا تقویت کرده است. بنابراین جمهوری اسلامی ایران، در مقام نظامی الهی که سرچشمه و مبنای قدرت و حاکمیت خود را منتسب به خدا می‌داند، برای عدالت نقش مهمی قائل است. در اصل‌های ۲، ۳، ۶، ۱۹، ۲۰، ۴۳، ۱۰۷ قانون اساسی ایران بر ارزش‌هایی چون عدالت، برابری و مساوات تأکید شده است. (جعفری حق پناه، میر احمدی، ۱۳۹۱: ۱۱۴-۱۱۳) عدالت، بیداد ستیزی، دادگری و برابری بعنوان چهار مفهوم تاریخی شیوه ایرانی اداره امور سیاسی جامعه، از جمله نیازهای واقعی جهان امروز قلمداد می‌شوند. ایرانیان با سابقه درخشان خود در عرصه عدالت گستری اکنون با حرکت در مسیر مردم سالاری دینی و تبدیل این موضع به یک سنت، می‌تواند الگوی موفق‌تری در ارائه مفاهیم و راه کارهای اجرایی گسترش دادگری و بیداد ستیزی در جهان تشنه عدل و عدالت باشند. (سمیعی اصفهانی، فتحی مظفری، ۱۳۹۰: ۱۸)

نظر به آنچه گفته شد عدالت محوری یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران می‌باشد و در همین رابطه جمهوری اسلامی ایران همواره حامی و مروج عدالت گستری و عدالت خواهی هم در دوران حکومت بعثی و هم بعد از دوران اشغال این کشور بوده است. از جمله اقدامات عدالت محورانه ایران در عراق می‌توان به توزیع صحیح منابع و امکانات اقتصادی،

آموزشی و فرصت‌های سیاسی اشاره کرد. لذا با توجه به تنوع قومی- مذهبی و فرهنگی موجود در عراق، اینگونه اقدامات از سوی ایران از جمله نیازهای واقعی عراق امروزی، در جهت حفظ ثبات و یکپارچگی و جلوگیری از تجزیه و نیز پیشرفت این کشور در تمامی عرصه‌ها در صحنه‌های بین‌الملل محسوب می‌شود؛ در نتیجه نفوذ و محبوبیتی که از این طریق نصیب ایران شده است، از جمله بزرگترین سرمایه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در این کشور به شمار می‌آید.

۳. سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در عراق

سیاست خارجی فعالیت‌های یک کشور در محیط خارجی به منظور دستیابی به اهداف و منافع ملی را در بر می‌گیرد که متأثر از قدرت و توانایی‌های آن کشور است. سیاست خارجی هر کشور، بطور مستقیم با عناصر قدرت ملی آن در ارتباط است. (احدی، ۱۳۹۰: ۲۰۶) برآیند رسالت انقلابی- اسلامی و پیشینه درخشان تمدن ایرانی، هدف گسترش فرهنگ ایرانی- اسلامی را در دستور کار سیاست خارجی جمهوری اسلامی قرار داده است. طبیعتاً الهام بخشی در کشورهای پیرامونی ایران اولویت و اهمیت بیشتر می‌یابد. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۹: ۱۰۴) به لحاظ تاریخی سیاست خارجی ایران از زمان صفویه به این سو سیاست خارجی شیعه محور بوده است و در ادامه امروزه منافع ملی ایران با ژئوپلیتیک نوین شیعه، بطور عمیق پیوند خورده است و بدین دلیل است که ایران، همواره خواهان آن است که در میان شیعیان جهان بخصوص در عراق تأثیرگذار باشد. ما در این قسمت تنها به دو منبع مهم توجه می‌کنیم که عبارتند از: اصل حمایت و احزاب سیاسی و گروه‌های مبارز شیعی عراقی.

۳-۱- اصل حمایت

این اصل با مقاصد زیر و به عنوان رکن مهم سیاست خارجی ایران در عراق مورد توجه قرار می‌گیرد. به لحاظ سیاسی حمایت از رژیم عراق و نظام سیاسی این کشور می‌تواند زمینه تقویت روابط و مناسبات دو کشور، اطمینان یافتن از یکپارچگی عراق و جلوگیری از تجزیه این کشور، مشارکت در بازسازی عراق، ایجاد اعتماد در میان رهبران عراقی را نسبت به ایران به وجود آورد و در عمل به منبعی مهم برای تحقق قدرت نرم انقلاب اسلامی در عراق و در رقابت با آمریکا و غرب تبدیل شود. به لحاظ مذهبی اصل حمایت از شیعیان و مستضعفان و پشتیبانی از مرجعیت شیعه عراقی و حفظ ارتقای جایگاه آن در عراق، امری مهم برای جمهوری

اسلامی ایران است. به لحاظ سیاسی حمایت از شیعیان، از طرفی به منظور جلوگیری از روی کارآمدن یک رژیم سنی مذهب مخالف با ایران و معارض با شیعیان در عراق و از طرفی دیگر، برای حمایت از شیعیان در جهت زمینه سازی برای حضور مؤثر و کارآمد آنها در ساختار سیاسی عراق است که از این نظر با اولویت‌های انقلابی ایران سازگار است. (جمشیدی، محمدی گهرویی، ۱۳۹۱: ۷۶-۷۵)

۳-۲- احزاب سیاسی و گروه‌های مبارز شیعی عراقی

بسیاری از تحلیلگران سیاسی بر این باور هستند که حرکت انقلابی و شیعی مردم عراق، نشأت گرفته از پیروزی انقلاب اسلامی ایران است. در این برهه زمانی جنبش‌های اجتماعی اسلامی شیعه در عراق بعنوان یک چالش جدید در برابر رژیم بعث نمایان شد؛ به گونه‌ای که جنبش‌های شیعی عراق عرصه فعالیت‌های خود را از یک جنبش اعتقادی به یک جنبش سیاسی آشکار تغییر دادند. (وبگاه دید، ۱۳۸۴/۱۱/۳) رسالت جهانی و جهان شمولی اسلام از یک سو و ماهیت فراملی انقلاب اسلامی از سوی دیگر، انقلاب اسلامی را مکلف به توجه نسبت به امور مسلمانان و مستضعفان جهان می‌نمود، که باید ایدئولوژی انقلاب را به دیگر کشورها بعنوان مدل جدیدی از تغییرات بنیادین صادر کرد. (خواجه سروری، خانی آرانی، ۱۳۹۱: ۶۸-۶۷) بر این اساس می‌توان اینگونه استنباط کرد که یکی از مهمترین دلایل حمایت از احزاب و جنبش‌های شیعی عراقی، گسترش معارف و اندیشه‌های انقلابی و دفاع از مردم تحت ستم حزب بعث عراق بوده است. مهمترین احزاب و گروه‌های مورد بحث در این عرصه عبارتند از:

۳-۲-۱- حزب الدعوه الاسلامیه^۱ (DIP)

حزب الدعوه، قدیمی‌ترین تشکل سیاسی شیعیان عراق (سبزیان موسی آبادی، ۱۳۸۴: ۸) در سال ۱۹۷۵م در نجف اشرف به رهبری سید محمد باقر صدر تشکیل شد. (فولر، فرانکه، ۱۳۸۳: ۱۷۵) پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ش (۱۹۷۹م) رفتار زیر زمینی هواداران حزب الدعوه را دگرگون و آشکار ساخت. آیت الله صدر در اولین واکنش به پیروزی انقلاب اسلامی ایران، الگوی امام خمینی^(ع) را پذیرفت که بر اصل ولایت فقیه بود. (وبگاه ایبی سی آی، ۱۳۹۱/۷/۱۱) مرحله رادیکالیزه شدن جنبش شیعی از سال ۱۹۷۷م با شروع انتفاضه صَفَر آغاز شد و بدین ترتیب مبارزه مسلحانه و علنی با رژیم بعثی در دستور کار حزب الدعوه قرار گرفت. پس از انقلاب اسلامی ایران و وقوع انتفاضه رجب ۱۹۷۹م این مرحله به اوج

^۱.Dawa al-Islamiya Party

خود رسید. (خرمشاد، نادری، ۱۳۹۰: ۱۹۷-۱۸۷) پس از سقوط نظام بعثی در اوایل ۲۰۰۳م دکتر ابراهیم الجعفری از فعالان حزب الدعوه که جهت مبارزه با حکومت صدام حسین از سال ۱۹۸۹ تا ۱۹۸۰م در ایران ساکن بود بعنوان اولین رئیس شورای حکومت انتقالی عراق انتخاب شد، که آمریکایی‌ها برای اداره این کشور تشکیل داده بودند. (خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ایرنا، ۱۳۸۴/۱۲/۴) پس از وی نوری المالکی رهبر فعلی حزب الدعوه توانست در انتخابات سال ۲۰۰۵م قدرت را از ابراهیم جعفری بگیرد و تا سال ۲۰۱۴م دو دوره کامل بر این کشور حکمرانی کند.

۳-۲-۲- مجلس اعلاى انقلاب اسلامى عراق^۱ (SCIRI)

این مجلس در بر گیرنده کلیه احزاب و اشخاص مستقل معارض اسلامی مستقر در جمهوری اسلامی ایران بود. (برنابلداجی، ۱۳۸۳: ۱۶۶) هدف سیاسی اعلام شده از سوی مجلس اعلا، سرنگونی رژیم بعث عراق و جایگزینی آن با قانون اساسی بود. (www.crisisgroup.org، 200-7.3) شاخه نظامی این سازمان با نام «سپاه بدر»^۲ (BF) با حمایت‌های ایران و آموزش‌های نظامی شاخه برون مرزی سپاه ایران (سپاه قدس)^۳ (GF) پا گرفت. (زیبا کلام، عبدالله پور، ۱۳۸۸: ۵۳) مهمترین محور فعالیت مجلس اعلا در قبال شکل‌گیری ساختار نوین در عراق اهتمام به فروپاشی نظام حکومتی سنی محور و تشکیل نظام سیاسی شیعه محور بوده است. (برنابلداجی، ۱۳۸۳: ۱۷۳) حضور پرسابقه رهبران و اعضای مجلس اعلاى عراق^۴ (ISCI) در جمهوری اسلامی ایران و حمایت‌های سی و چند ساله کشورمان از این جریان، که نشانه‌ای آشکار از روابط عمیق و دوستانه بین رهبران و مجلس و جمهوری اسلامی ایران است و همواره از سوی طرفین با افتخار از آن یاد شده است (مرکز مطالعات نقسا، ۱۳۸۹: ۱۸۲)، به نحوی که بسیاری از عراقی‌ها از مجلس اعلا عنوان پنجره حضور ایرانی‌ها در عراق یاد می‌کنند. (Samii, 2003. 3)

۳-۲-۳- سازمان عمل اسلامى (IAO)^۵

ریشه ایجاد این سازمان به سال‌های دهه ۱۹۶۰م باز می‌گردد. (سادات، ۱۳۸۹: ۶۱) هدف

^۱.Supreme Council Of Islamic Revolution In Iraq

^۲.Badr Force

^۳.Qods Force

^۴.Islamic Supreme Council Of Iraq

^۵.Islamic Action Organization

این سازمان، بسیج جامعه شیعه در راه رسیدن به دولت اسلامی اعلام گردید. (عسگری، ۱۳۸۲: ۱۳۶) این سازمان برای عملیات نظامی و چریکی ارزش بسیار قائل بود و در واقع نخستین گروه عراقی بود که به پیکار مسلحانه روی آورد. (پارسا دوست، ۱۳۶۹: ۶۱) ترور نافرجام طارق عزیز در سال ۱۹۷۹م و عملیات شهادت طلبانه شهید ابراهیم سلیمان و انفجار سازمان امنیت عراق در نوامبر ۱۹۸۳م از جمله عملیات‌های این سازمان بود. (سادات، ۱۳۸۹: ۶۱) در اوایل دهه ۱۹۸۰م بنابر فشارهایی که از سوی رژیم بعثی بر گروه‌های معارض اعمال می‌شد، این سازمان مانند گروه‌های دیگر تصمیم به مهاجرت به خارج از عراق گرفت. این سازمان از زاویه رویکردهای نظری و عملی در ابتدای حضور در داخل ایران از اندیشه‌های اشخاصی همچون دکتر علی شریعتی و محمد منتظری تأثیر پذیرفتند. (برنابلداجی، ۱۳۸۳: ۱۶۱) با سقوط صدام بعضی از اعضای این سازمان در انتخابات ۲۰۰۵م در قالب ائتلاف یکپارچه عراق وارد پارلمان شدند، همچنین اعضای منتخب نزدیک به سازمان با ایجاد فراکسیون «الکتابه الرسالیه» در پارلمان حضور یافتند و به کار سیاسی مشغول شدند. (سادات، ۱۳۸۹: ۶۱) در زمینه رویکرد-های سازمان عمل اسلامی پس از سقوط رژیم بعث باید گفت، انجام فعالیت‌های فرهنگی از جمله توزیع کتب متعدد سید محمد تقی و سید محمد هادی مدرسی، مدیریت حوزه-های علمیه این سازمان در سوریه (زینبیه) و ایران (قم، تهران، اصفهان)، از مهمترین فعالیت-های این گروه می‌باشد. (خواجه سروری، رحمنی، ۱۳۹۱: ۴۵)، که اساس آن از تفکرهای انقلاب اسلامی ایران در زمینه ایجاد شرایط تحقق فضای فرهنگی اقتباس شده است. (مریجی، ۱۳۸۷: ۹۳)

۳-۲-۴- جریان صدر^۱ (SS)

این جریان جدیدترین و جنجال‌انگیزترین تشکل سیاسی در میان شیعیان است. (سعدی، ۱۳۹۰: ۲۸۵) رهبر این جریان سید مقتدا صدر در سال ۲۰۰۳م با عنوان جیش المهدی^۲ (JAM) فعالیت گسترده‌ای را در عراق آغاز کرد. اصلی‌ترین هدف شبه نظامیان جیش المهدی محافظت از مردم شیعه در برابر تعرضات تروریست‌های وهابی و تکفیری‌ها و مقابله با اشغالگران بود. (مرکز مطالعات نقسا، ۱۳۸۹: ۱۸۷) مقتدا صدر در فهرست ائتلاف شیعیان در انتخابات شرکت نکردند. مقتدا صدر در نامه‌ای از مردم عراق خواست، که در این انتخابات شرکت نکنند،

^۱.Sadr Stream

^۲.Jaysh al_ Mahdi(Mahdi Army)

چرا که هدف از برگزاری آن را جدایی دین از عراق می‌داند. (احمد زاده، ۱۰ / ۱۳۸۳/۴) روابط ایران با مقتدا صدر، رهبر این سازمان و یکی از روحانیون بلند پایه عراق که همواره مخالف دائمی حضور نظامی آمریکا در عراق نیز به شمار می‌آید یکی از منابع قدرت نرم ایران محسوب می‌شود. مقتدا صدر در واکنش به تهدیدهای نظامی آمریکا ضد ایران به صورت شفاف و قاطع اعلام کرده بود که در صورت حمله نظامی به ایران، سربازان آمریکا در عراق را مورد هدف و حمله قرار خواهد داد. (جمشیدی، محمدی گهرویی، ۱۳۹۱: ۷۹-۷۸)

به طور اساسی به نظر می‌رسد که ایران علاقمند به بعد شیعی و وحدت شیعیان در عراق است به شکلی که با تمام نیرو برای تأمین روند سیاسی و چیره شدن شیعه بر قدرت خصوصاً آن دسته از شیعیانی که روابط قوی با ایران دارند مبارزه کرد. ایران از گروه‌های اسلامی نزدیک به خود حمایت‌های بزرگ و چند جانبه کرده است. همچنین ایران برای تبدیل شدن شیعیان به نیروی سیاسی تأثیرگذار و دارای وزن به دنبال وحدت یکپارچگی احزاب شیعه است تا تسلط شیعیان بر دولت و سیاست را در عراق تأمین کند. که اجرای خط مشی و سیاست‌ها در عراق به اصل حمایت که به عنوان رکن مهم سیاست خارجی ایران در عراق مورد توجه است مربوط می‌باشد.

۴. زمینه تحقق قدرت نرم ایران در عراق

برای عینی و عملی شدن منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی، علاوه بر تصمیم‌های سیاسی، اقدام‌های رهبران ایران در عرصه سیاست خارجی و وجود احزاب و گروه‌های عراقی، ایران دارای کانال‌های گوناگونی در عراق بوده است. نظیر نهادها و سیاست خارجی، به ویژه نهادها و سازمان‌های دولتی و غیر دولتی ایرانی نظیر: سفارت خانه‌ها با رایزن‌های فرهنگی، صداوسیما، جهاد سازندگی، وزارت اطلاعات، حوزه‌های علمیه، انجمن اسلامی دانشجویان خارج از کشور، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی و به طور کلی نهادهای شیعیان سراسر جهان به عنوان نهادهای مسئول صدور پیام‌های انقلاب و شیوع اندیشه انقلاب اسلامی محسوب می‌شوند. (خواجه سروی، خانی آرائی، ۱۳۹۱: ۶۸) اما سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در عراق مهمترین عامل تحقق و اجرای قدرت نرم ایران در همسایه غربی ایران محسوب می‌شود. یکی از ابزارهایی که از دیر باز تاکنون دولتها برای پیشبرد و اجرای اهداف و سیاست خارجی خود به شیوه‌ای مسالمت آمیز استفاده می‌کنند، دیپلماسی است که با تحولات شکل گرفته

در عرصه دیپلماسی در شکل با عنوان دیپلماسی عمومی مطرح شده‌اند. اصطلاح دیپلماسی عمومی نیز جنبه‌هایی از دیپلماسی را در بر می‌گیرد که در خارج از حوزه تعاملات معمول دولتها قرار دارد و بیشتر معطوف به نحوه برقراری ارتباط و تأثیرگذاری یک کشور بر شهروندان کشورهای دیگر می‌باشد. از همین رو می‌توان پیوند نزدیکی میان دیپلماسی عمومی و قدرت نرم یک کشور قائل شد. به عبارتی دیپلماسی عمومی ساز و کار لازم را به کشور می‌دهد تا قدرت نرم خود را تقویت و هدایت کند و در نهایت برای کشور ایجاد قدرت کند. (یزدانی، نژاد زنده، ۱۳۹۲: ۲۴-۲۳)

جوزف نای در مقاله قدرت نرم هوشمند خود، دست به نوعی تقسیم بندی از وجوه دیپلماسی عمومی می‌زند و مدل‌های زمان پایه‌ای ارائه می‌دهد. وی معتقد است ترکیبی از اطلاعاتی که دولت مستقیماً می‌دهد، با روابط بلند مدت فرهنگی، دیپلماسی عمومی را به شکلی متنوع می‌کند که هر شکل به یک اندازه مهم است. اولین و فوری ترین بعد، ارتباطات روزانه است؛ که شامل توضیح چارچوب تصمیمات در حوزه سیاست داخلی و خارجی است؛ بعد دوم، ارتباطات استراتژیکی است که بیانگر جریان‌های دراز مدت اطلاعاتی ارتباطاتی و رسانه‌ای و تصویرسازی با مخاطبان در خارج از مرزهاست که در راستای ایجاد تأثیرات بلند مدت صورت می‌گیرد؛ سومین بعد از دیپلماسی عمومی از نظر نای، ایجاد و توسعه روابط دائمی و پایدار با اشخاص مهم و تأثیرگذار در کشور هدف است. (شیخ الاسلامی، فاطمی صدر، ۱۳۹۲: ۵۲) بنابراین این سه بعد دیپلماسی عمومی، به عنوان سه بنیاد تحقق عملی قدرت نرم ایران در عراق محسوب می‌شوند.

نتیجه گیری

قدرت نرم عبارت است از: توانایی تغییر یا شکل دادن به اولویت دیگران، براساس آنچه ما می‌خواهیم فکر یا رفتار کنند. بنابراین قدرت نرم متعلق به بازیگرانی است که بدون اینکه از زور استفاده کنند نتایج دلخواه خود را می‌گیرند. چون سیاست‌ها و ارزش‌های آنان برای دیگران جذابیت دارند. آنچه در این نوشتار بیان شده، مؤلفه‌های تأثیرگذار قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران بر جنبش سیاسی شیعیان عراق بود؛ مؤلفه‌هایی مانند اسلام سیاسی، مردم سالاری دینی، ولایت پذیری و اجرای عدالت و... که در تمام آنها اسلام و تشیع به منزله یک اصل و راهنما قرار داشت. از طرفی دیگر موقعیت ژئوپلیتیک و استراتژیک و نیز سابقه تمدنی از ایران بعد از

انقلاب، کشوری قدرتمند و مؤثر در تحولات دنیا ساخته است. این موضوع موجب شده است که امروزه جمهوری اسلامی ایران در مقام یک الگو برای کشورهای مسلمان، به ویژه شیعیان عراق تبدیل شود. تابع این امر، راهبرد قدرت نرم انقلاب اسلامی در قبال کشور همسایه تاکنون به طور عمده مبتنی بر بهره‌گیری و تأکید بر اشتراکات مذهبی، شیعی، تاریخی و فرهنگی بوده است. که این مسائل باعث سیاسی و تشکیلاتی شدن شیعیان عراق شده است؛ زیرا شیعیان عراق در اثر انقلاب اسلامی، از روحیه انقلابی مردم ایران الهام گرفته، با خود باوری و کشف هویت نیرومند خود، به سمت نقش آفرینی در میدان‌های مختلف سیاسی-اجتماعی حرکت کردند. اما قدرت نرم ایران در عراق هنگامی محقق می‌شود که دولت و ملت این کشور مجاب شوند ایده آل‌های ایران را از طریق باورپذیری درونی و اعتقاد قلبی بپذیرند و در راه عینی شدن آنها خود را با ایران سهیم بدانند. از طرفی غرور ناشی از وجود این منابع به صورتی که برای مردمان عراق هجمه و تداعی تسلط ایجاد کنند، به تضعیف قدرت نرم ایران در این کشور منجر خواهد شد. از طرفی دیگر بی‌اعتمادی ایجاد شده توسط حزب بعث نسبت به اهداف ایرانیان به همراه درک ناصحیح از فرهنگ انقلاب اسلامی بدین سان که در عراق این گونه القاء شود که جمهوری اسلامی ایران به دنبال تحمیل و ایجاد فرهنگ، زندگی و حکومتی شبیه به مدل رسمی خود است، نیز می‌تواند در کم و کیف قدرت نرم ایران مؤثر واقع شود، لذا پیگیری و تأکید ایران بیشتر باید بر قانون‌مداری، گسترش و ترویج مردم‌سالاری دینی، عدالت‌گستری و اصل حمایت، همراهی با ساختار سیاسی، مرجعیت و روحانیت و گروه‌های سیاسی عراقی قرار گیرد. سیاست‌گذاری‌های منطقی در مورد به کارگیری این منابع باعث افزایش قدرت نرم ایران خواهد شد.

منابع فارسی:

کتاب

- اسپوزیتو، جان وال (۱۳۸۳)، انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه: محسن مدیرشانه چی، تهران، مرکز بازشناسی اسلام و ایران
- پارسا دوست، منوچهر (۱۳۶۴)، زمینه تاریخی اختلافات ایران و عراق، شرکت سهامی انتشار
- سعدی، علی (۱۳۹۰)، کمر بند آتش، ترجمه: گروه ترجمه مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور، انتشارات مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور
- عالم، عبدالرحمن (۱۳۸۸)، بنیادهای علم سیاست، تهران، نشر قومس
- ..... (۱۳۹۰)، سیاست و حکومت جدید، تهران، نشر قومس
- عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۷۶)، انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- کاظمی دینان، سیدمرتضی (۱۳۸۸)، علل خیزش شیعیان حاشیه جنوبی خلیج فارس (عربستان، بحرین، کویت)، انتشارات شیعه شناسی
- محمدی، منوچهر (۱۳۹۱)، انقلاب اسلامی، زمینه ها و پیامدها، تهران، نشر معارف
- محمد باقر خرمشاد، احمد نادری (۱۳۹۰)، بازتاب‌های انقلاب اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت
- مرکز مطالعات نقسا، (۱۳۸۹)، انتخابات مجلس عراق، واگرایی‌ها و همگرایی‌ها، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- نفیسی، عبدالله فهد (۱۳۶۴)، نهضت شیعیان در انقلاب اسلامی، ترجمه: کاظم چایچیان، چاپخانه سپهر
- ویلی، جویس ان (۱۳۷۳)، نهضت اسلامی شیعیان عراق، ترجمه: مهوش غلامی، انتشارات مؤسسه اطلاعات

مقالات

- اصغر افتخاری، محمد جانی پور (۱۳۹۲)، منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران، مطالعه موردی: تحلیل وصیت نامه شهدای دانشگاه امام صادق (ع)، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال سوم، شماره نهم

- اردیزی، فرج الله (۱۳۸۹)، قدرت نرم ایران در عراق، فصلنامه عملیات روانی، سال هفتم، شماره بیست و هشتم
- اکبری کریم آبادی، نورالدین (۱۳۹۰)، تأثیرگذاری انقلاب اسلامی بر خیزش‌های مردمی در کشورهای عربی خاورمیانه، فصلنامه پانزده خرداد، سال هشتم، شماره بیست و هشتم
- اسلامی، روح الله (۱۳۹۲)، دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در بیداری اسلامی، فصلنامه مطالعات افکار عمومی، سال دوم، شماره دهم
- اکبری، حسین (۱۳۸۸)، بحران حاکمیت در عراق، تهران، مؤسسه مطالعات اندیشه سازان نور
- احدی، افسانه (۱۳۹۰)، قدرت نرم و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، (معرفی و نقد کتاب)، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال هجدهم، شماره چهارم
- برنا بلداجی، سیروس (۱۳۸۴)، روابط جمهوری اسلامی ایران و عراق نوین، فصلنامه مجلس و پژوهش، سال دوازدهم، شماره پنجاهم
- ..... (۱۳۸۳)، شیعیان عراق، بررسی وضعیت جامعه شناختی، فصلنامه شیعه شناسی، سال هفتم، شماره بیست و هشتم
- پروین داداندیش، افسانه احدی (۱۳۹۰)، جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه روابط خارجی، سال سوم، شماره یکم
- جمال زاده، ناصر (۱۳۹۱)، قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران و نظریه صدور فرهنگی انقلاب، (با تأکید بر بیداری اسلامی در منطقه)، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال اول، شماره چهارم
- جعفریان، رسول (۱۳۸۵)، تشیع در عراق و مناسبات با ایران، فصلنامه مطالعات تاریخی، سال چهارم، شماره پانزدهم
- ..... (۱۳۸۸)، تشیع در عراق، مرجعیت در ایران، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، شماره سیزدهم
- جلال درخشه، مصطفی غفاری (۱۳۹۰)، دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام، فرصت‌ها، اقدامات، اولویت‌ها و دستاوردها، فصلنامه مطالعات فرهنگ ارتباطات، سال دوازدهم، شماره شانزدهم
- جواد کریمی، احمدرضا حمیدی و حمیدرضا حمیدی (۱۳۹۰)، بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر ژئوپلیتیک شیعه، فصلنامه اندیشه: پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، سال هفدهم، شماره پنجم

- سید محمود حسینی، عبدالله مبینی (۱۳۹۲)، تأثیرات منطقه‌ای و بین‌المللی قدرت نرم انقلاب اسلامی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره ششم، شماره دوم
- دهقانی فیروز آبادی، سید جلال (۱۳۸۹)، دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی در منطقه خلیج فارس، فصلنامه دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره چهارم، شماره چهارم
- دهشیری، محمد رضا (۱۳۸۵)، جایگاه قدرت نرم در انقلاب اسلامی ایران، مجله نور، شماره، پنجاه و هفتم
- زین العابدین، یوسف (۱۳۸۶)، منافع ملی ایران و ژئوپلیتیک نوین تشیع، فصلنامه شیعه‌شناسی، سال پنجم، شماره نوزدهم
- سبزیان موسی آبادی، علیرضا (۱۳۸۴)، سقوط صدام و تأثیر آن بر جنبش اسلامی عراق، مجله دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اصفهان، سال هفدهم، شماره دوم
- سیدامیر مسعود شهرام نیا، علی ابراهیمی و میثم بلباسی (۱۳۹۱)، واکاوی مفهومی قدرت نرم و راهکار (فرصت) های ایران در قبال آن، فصلنامه دانش سیاسی و بین‌الملل، سال اول، شماره سوم
- سادات، سید محمد (۱۳۸۹)، سازمان عمل اسلامی عراق: شمشیر آخته دیروز؛ ناشناخته امروز، ماهنامه زمانه، شماره نود و پنجم
- شعبانی سارویی، رمضان (۱۳۹۲)، قدرت نرم و هویت فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال سوم، شماره نهم
- صادق زیبا کلام، محمد رضا عبدالله پور (۱۳۸۸)، بررسی نقش همگرایی کردها و شیعیان عراق در موفقیت سیاست گذاری‌های امنیتی ایران در قبال عراق، فصلنامه سیاست، دوره سی و نهم، شماره چهارم
- طایری، سجاد (۱۳۸۹)، مؤلفه‌های قدرت نرم در ایران، ماهنامه پیام انقلاب، شماره سی و هشتم
- علیرضا سمیعی اصفهانی، عبدالرضا فتحی مظفری (۱۳۹۰)، نقش و جایگاه قدرت نرم در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال نوزدهم، شماره سوم
- عسگری، محمود (۱۳۸۲)، بازتاب‌های انقلاب اسلامی ایران در عراق، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال دهم، شماره دوم

- عالمی، توکلی (۱۳۶۹)، مرجعیت شیعه و حکومت اسلامی، مجله علمی، فرهنگی، پژوهشی دانشگاه انقلاب، شماره هفتاد و پنجم
- عنایت اله یزدانی، رویا نژاد زندیه (۱۳۹۲)، کاربست دیپلوماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در چارچوب اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال دوم، شماره هفتم
- غلامرضا خواجه سروری، مریم رحمنی (۱۳۹۱)، انقلاب اسلامی ایران و گفتمان سیاسی شیعه در عراق، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال اول، شماره سوم
- غلامرضا خواجه سروری، الهه خانی آرانی (۱۳۹۱)، بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر ایالات متحده، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره نخست، شماره ششم
- فرج الله احمدی، حائری، قزوینی (۱۳۸۹)، فرایند تدوین قانون اساسی عراق، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی تهران، شماره دوم
- فرهاد عطایی، نبی الله قادری کنگاوری، ابراهیمی (۱۳۹۰)، دیپلماسی عمومی و قدرت نرم؛ ایران و آمریکا در عراق جدید، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره چهل و یکم، شماره سوم
- قاسمی، فرج الله (۱۳۸۸)، مرجعیت و سیاست در عراق پس از اشغال؛ با تأکید بر اندیشه‌های آیت الله سیستانی، فصلنامه علوم سیاسی، سال دوازدهم، شماره چهل و نهم
- کرباسی، وحید (۱۳۹۱)، بررسی و نقد قدرت نرم، فصلنامه ره آورد سیاسی، سال نهم، شماره سی و ششم
- گراهام ای فولر، رند رحیم فرانکه (۱۳۸۳)، شیعیان عراق، ترجمه: خدیجه تبریزی، فصلنامه شیعه شناسی، سال دوم، شماره ششم
- مسعود جعفری نژاد، محمد رضا مکی نژاد اصفهانی، محمد مهدی افشار (۱۳۹۱)، نقش فضای مجازی در قدرت نرم، مجله دانش سیاسی و بین‌الملل، سال اول، شماره چهارم
- مهدی حق پناه، منصور میراحمدی (۱۳۹۱)، مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با رویکرد اسلامی، فصلنامه معرفت سیاسی، سال چهارم، شماره دوم
- محمد جعفر جوادی ارجمند، محمد نادری، مهدی داوودی (۱۳۹۱)، دیپلماسی فرهنگی ایران در عراق و چشم انداز آینده در روابط دو کشور، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال چهارم، شماره سوم

- محمد حسین جمشیدی، رسول محمدی گهروی (۱۳۹۱)، جمهوری اسلامی ایران و عراق نوین: تبیینی بر کاربرد قدرت نرم در عراق نوین در راستای تحقق ارزش‌های انقلاب اسلامی، فصلنامه مطالعات جهان اسلام، سال اول، شماره چهارم
- محمد صادق جمشیدی راد، سیدرضا محمود پناهی (۱۳۹۱)، مفهوم اسلام سیاسی در انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهش نامه انقلاب اسلامی، سال دوم، شماره پنجم
- محمد رضا حافظ نیا، عباس احمدی (۱۳۸۸)، تبیین ژئوپلیتیکی اثرگذاری انقلاب اسلامی بر سیاسی شدن شیعیان جهان، فصلنامه شیعه شناسی، سال هفتم، شماره بیست و پنجم
- محمد باقر خرمشاد، احمد نادری (۱۳۹۰)، نقش حزب الدعوه اسلامی در گفتمان مقاومت جنبش شیعی عراق، فصلنامه شیعه شناسی، سال نهم، شماره سی و سوم
- محبوب حبیب زمانی، حسین مهریان (۱۳۹۱)، چرایی و چگونگی بازخیزش و نقش آفرینی شیعیان منطقه (خلیج فارس)، مجله حصون، شماره سی و ششم
- محمد حسین شیخ الاسلامی، امیر فاطمی صدر (۱۳۹۲)، دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در لبنان، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال سوم، شماره چهارم
- محمد رحیم عیوضی، مونا پارسا (۱۳۹۲)، الگوی تحلیل قدرت نرم و سیاست بین‌الملل، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال سوم، شماره نهم
- محمد صادق کوشکی، سید محمود حسینی، محمد قادری (۱۳۹۱)، چشم اندازی بر تأثیرات مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی بحرین، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال یازدهم، شماره سی و نهم
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۷)، منابع قدرت نرم؛ سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تخصصی در حوزه تاریخ پژوهشی ایران معاصر، سال پنجم، شماره شانزدهم
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۵)، دادگری پدیده‌ای از هویت ایرانی، (بخش دوم)، مجله اطلاعات سیاسی- اقتصادی، شماره دویست و بیست و چهارم
- متقی زاده، احمد (۱۳۹۰)، مؤلفه‌های قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران، فصلنامه اندیشه سیاسی اسلام، سال دوم، شماره هفتم
- محقق، سید عدنان (۱۳۸۹)، نقش و کارکرد فراطیفه‌ای مرجعیت شیعه در عراق معاصر، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال هفدهم، شماره سوم
- مهدی ناظمی اردکانی، محمد جواد الوندی، احمدعلی امامی و مجید نجات پور (۱۳۹۲)،

نقش قدرت نرم انقلاب اسلامی در جنبش بیداری جهان اسلام، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال شانزدهم، شماره شصتم

- ناصر جمالزاده، محمد جواد هراتی، سید مرتضی هزاوه‌ای (۱۳۹۲)، قدرت نرم انقلاب اسلامی در مقابل تهدید نرم، فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، سال هفتم، شماره بیست و سوم
- نکویی، سیداحمد (۱۳۸۸)، تأثیر برجسته شدن نقش و هویت شیعیان در جایگاه ایران در خاورمیانه، فصلنامه مطالعات منطقه ای جهان اسلام، سال دهم، شماره سی و هفتم
- هادی شجاعی، منوچهر محمدی و محمد جواد نوروزی (۱۳۹۳)، تأثیر انقلاب اسلامی ایران در برجسته شدن موضوع قدرت نرم در روابط بین‌الملل، ماهنامه معرفت، سال بیست و سوم، شماره دویستم

خبرگزاری

- احمدزاده، داوود (۱۳۸۴/۴/۱۰)، فصل نوین در روابط تهران- بغداد، وبگاه دید، کدبازیابی: na00020055708120112 ، قابل دسترسی در:

www.did.ir

- مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر (۱۳۸۳/۵/۳۱)، آسیب شناسی عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران در قبال احزاب معارض اسلامی عراق ۸۲-۵۷ (چالش‌ها، فرصت‌ها، تهدیدها)، انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، کدبازیابی: pp00020044150926616، قابل دسترسی در:

www.tisri.org

- وبگاه دید، جنبش شیعه در عراق، (۱۳۸۴/۱۱/۳)، کدبازیابی: bk00020085312491108 ، قابل دسترسی در:

www.did.ir

- وبگاه شرق نیوز:

www.sharhnews.com

وبگاه ایی سی (۱۳۹۱/۷/۱۱):

www.eci .com

English Resources

Book

- Nye, Joseph.(2004), **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York Public Affairs

Site

- Trunkos, Judit.(2013), **What is Soft Power Capability And How Does It Impact Foreign Policy ?**, The online version of this article can be found at: <http://cultural.diplomacy.org>. December /7/2012

- Nye, Joseph.(1990), **Soft Power**, Foreign Policy .No ,80. Twentieth Anniversary. Published by Carnegie Endowment For International peace. <http://links.jstor.org/Sici?Sici=0015>

- Nye, Joseph.(2005), **Soft Power, Hard Power and Leadership**, www.hks.harvard.edu/27/September/2005

- Wilson, Ernest J.(2008), **Hard Power.Soft Power,Smart power**, published by: SAGE Publication. The online version of this article can be Found at:<http://www.ann.sagepub.com/cgi/content/abstract/6161/1/110-June/16/2008>

- Crisis Group.(2007), **Shite Politics Iraq: the Role of the supreme council**, Crisis Group Middle East Report N'70 ,15 November 2007. www.crisisgroup.org

- Samii, William.(2003), **Shia Political Alter Natives in post War Iraq**, Middle East policy .Vol .X.No.2.Summer.<http://www.blackwell-synergy.com/servelet/useragent?Func=S>